

© Traducerea și permisiunea pentru republicare au fost oferite de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova în scopul includerii sale în baza de date HUDOC a Curții.
© The present text and the authorisation to republish it were granted by the Constitutional Court of the Republic of Moldova for the purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.
© La traduction et l'autorisation de republier ont été accordées sous l'autorité de la Cour Constitutionnelle de la République de Moldova à son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

***Kavala v. Turcia* - 28749/18**

Hotărârea din 10.12.2019 [Secția a II-a]

Articolul 18

Restricții în afara scopului pentru care au fost prevăzute

Detenția prelungită a unui apărător al drepturilor omului cu scopul ulterior de a-l reduce la tăcere: *încălcare*

Articolul 5

Articolul 5-1-c

Motive verosimile

Bănuieli de tentativă de răsturnare a puterii de stat, bazate pe simplul exercițiu al drepturilor din Convenție sau pe activismul firesc din partea unui apărător al drepturilor omului: *încălcare*

Articolul 5-4

Celeritatea controlului judiciar

Perioada îndelungată care nu a putut fi justificată în mod adecvat prin agenda supraîncărcată a Curții Constituționale, ca urmare a instituirii stării de urgență: *încălcare*

Articolul 15

Articolul 15-1

Măsura strict cerută de situație

Starea de urgență nu a putut elimina condiția „caracterului rezonabil” al motivelor detenției (articolul 5 § 1 c)

Lentoarea controlului arestului preventiv de către Curtea Constituțională (articolul 5 § 4), atât înainte cât și după ridicarea stării de urgență

În fapt – Între mai și iulie 2013 au avut loc tulburări în numeroase orașe din Turcia, care au fost declanșate de demonstrațiile din parcul Gezi din Istanbul (în continuare – „evenimentele de la Gezi”); pe lângă numeroase acțiuni de vandalism, mai mulți oameni au decedat (printre care a doi polițiști) și mii de oameni au fost răniți.

În iulie 2016, în Turcia a avut loc o tentativă de lovitură de stat militară, care a condus la instituirea stării de urgență. În acest context, Turcia a decis să facă uz de derogarea prevăzută de articolul 15 din Convenție. Starea de urgență a fost menținută până în iulie 2018.

Reclamantul este un om de afaceri turc care a contribuit la crearea numeroaselor organizații non-guvernamentale (ONG-uri) și mișcări din partea societății civile active în domeniul drepturilor omului, al culturii, al studiilor sociale, al reconcilierii istorice și al protecției mediului.

În perioada octombrie-noiembrie 2017, acesta a fost reținut și apoi arestat preventiv pentru că existau „bănuieli puternice” că ar fi jucat un rol în evenimentele de la Gezi și în tentativa de răsturnare a puterii – pe scurt – tentativă de lovitură de stat și o tentativă de declanșare a unei insurecții, două infracțiuni pasibile de pedeapsa maximă.

În februarie 2019, procuratura a înaintat un rechizitoriu împotriva reclamantului și a unui număr de cincisprezece suspecti, doar cu privire la cel de-al doilea capăt de acuzare din cele menționate mai sus.

Printr-o hotărâre publicată în iunie 2019, Curtea Constituțională a respins sesizarea depusă de reclamant în decembrie 2017 în privința legalității detenției sale, considerând că bănuielile împotriva acestuia nu erau nici arbitrare, nici nefondate. Reclamantul se află, în continuare, în detenție.

În drept

a) Cu privire la admisibilitate

Articolul 35 § 2 (b) (caz deja supus analizei unei „alte instanțe internaționale” de anchetă sau de reglementare): În noiembrie 2017, trei raportori speciali ai Națiunilor Unite și vice-președintele Grupului de Lucru privind Detenția Arbitrară (WGAD) i-au trimis Turciei o scrisoare care conținea un „apel urgent” referitor la privarea de libertate a reclamantului, în cadrul procedurilor speciale puse în aplicare de Înalțul Comisar al ONU pentru Drepturile Omului. Un apel urgent putea genera deschiderea unei proceduri, în contextul în care WGAD ar fi fost chemat să prezinte un aviz cu privire la problema caracterului arbitrar al privării de libertate. Totuși, nu s-a stabilit că WGAD a inițiat o asemenea procedură; nici că reclamantul sau rudele sale apropiate au înaintat vreun recurs în fața organismelor Națiunilor Unite.

Concluzie: obiecții preliminare respinse.

b) Cu privire la fondul cauzei

Articolul 5 § 1: Pe baza motivelor detaliate mai jos pentru fiecare din cele două acuzații, Curtea a considerat că nu s-a demonstrat că detenția reclamantului a fost justificată de motive verosimile bazate pe o evaluare obiectivă a acțiunilor în discuție.

Într-adevăr, nu exista niciun indiciu în dosar potrivit căruia reclamantul ar fi recurs la forță sau la violență, că ar fi instigat sau condus acțiunile violente comise sau că ar fi susținut astfel de acțiuni cu caracter penal. Motivele destinate să justifice detenția se bazau în mod esențial pe fapte care nu puteau fi considerate în mod rezonabil ca o conduită sancționată penal în dreptul național, ci și pe fapte legate în mare parte de exercitarea drepturilor garantate de Convenție; în opinia Curții, simplul fapt al considerării unor asemenea acțiuni drept elemente constitutive ale unei infracțiuni diminuea, în sine, caracterul rezonabil al motivelor în discuție.

Mai mult, existența contactelor între reclamant și persoanele acuzate de diverse infracțiuni poate să justifice cu greu concluziile privind caracterul relațiilor acestora; în special de vreme ce, în lipsa unei condamnări penale, aceste persoane beneficiază de prezumția nevinovăției.

Impactul derogării (articolul 15) – Desigur, în timpul stării de urgență, mai multe decrete-lege au modificat dreptul național în sensul unei diminuări a garanțiilor oferite în materie de prelungire a duratei arestului preventiv, de acces la dosarul cauzei sau de contestare a detenției. Totuși, baza legală a arestului preventiv a reclamantului o constituia articolul 100 din Codul de procedură penală, care a rămas neschimbat în timpul stării de urgență; totuși acest articol pretindea elemente „factice” care să demonstreze existența bănuielilor puternice privind comiterea infracțiunii (mai mult – vezi mai jos – ambele infracțiuni vizate presupuneau aplicarea „forței sau a violenței” ca element constitutiv). Altfel spus, legislația în discuție era aplicabilă atât până la instituirea stării de urgență, cât și în timpul sau după încheierea ei. În consecință, detenția reclamantului depășea „ceea ce era strict necesar prin exigențele situației”. O altă concluzie ar compromite cerința caracterului rezonabil al bănuielilor care justifică privarea de libertate, fapt care ar fi contrar scopului legitim urmărit de articolul 5 din Convenție.

i. Metodologia Curții – Curtea a reiterat că la cercetarea existenței unei bănueli rezonabile în privința justificării arestării sau detenției reclamantului, punctul de pornire a analizei sale îl constituiau hotărârile tribunalelor naționale privind aplicarea și prelungirea detenției reclamantului. Mai mult, dat fiind faptul că Curtea Constituțională a apreciat legalitatea arestului preventiv al reclamantului pe baza articolului 19 din Constituție, care reprezenta un remediu ce trebuia epuizat în ordinea juridică turcă, Curtea a fost chemată să analizeze dacă raționamentele Curții Constituționale, care a avut în vedere, de asemenea, actul de acuzare, au demonstrat în mod adecvat existența unei bănueli rezonabile în sprijinul arestului preventiv al reclamantului la momentul dispunerii acestei măsuri de către tribunalele naționale.

ii. Tentativa de a declanșa o insurecție (articolul 312 din Codul penal) – Reclamantul a recunoscut că a participat în mod activ la manifestațiile din parcul Gezi, atât timp cât acestea s-au desfășurat în mod pașnic, oferind asistență manifestanților care nu erau violenți, și nu a negat discuțiile cu persoane care au jucat un rol important la acele evenimente. Mai mult, nu s-a contestat alăturarea unor grupuri violente la manifestații.

Legătura cronologică dintre fapte și acțiuni – Arestat la patru ani după evenimentele de la Gezi și după începerea urmăririi penale, reclamantul nu a fost pus sub acuzare decât la aproximativ cinci ani și jumătate, după evenimente. Nu exista nimic care să explice aceste perioade de timp considerabile. În special, nu părea (vezi mai jos) că autoritățile au adunat, între timp, elemente noi importante, susceptibile să schimbe direcția anchetei sau care să sugereze că reclamantul a fost principalul instigator al acestor evenimente.

Obiectul investigațiilor și valoarea probantă a probelor strânse – Nu exista nicio probă în dosar, în special în hotărârile privind aplicarea și prelungirea detenției, precum și în actul de acuzare, care să genereze suspiciuni că reclamantul ar fi recurs la forță sau la violență, că ar fi instigat la sau dirijat acțiunile violente în discuție sau că ar fi sprijinit asemenea acțiuni criminale. Deși a făcut trimitere la „probe concrete”, încheierea judecătorească din 1 noiembrie 2017 de plasare a reclamantului în detenție nu conține niciun element de natură să convingă un observator obiectiv de existența bănuelilor rezonabile de participare sau de sprijinire a acestor acțiuni. Niciuna din hotărârile ulterioare de prelungire a detenției reclamantului nu făcea referire la astfel de elemente de probă materiale.

Mai mult, în rechizitoriul său, procuratura nu a prezentat evenimentele de la Gezi ca fiind rezultatul acțiunii unui grup de persoane influente în societatea civilă și care au acționat din culise cu ajutorul actorilor străini. În esență, procuratura l-a acuzat pe reclamant de conducerea acestei asociații criminale și, în acest context, de exploatarea unui număr mare de actori ai societății civile și de coordonarea lor, în secret, în vederea planificării și a declanșării unei insurecții împotriva Guvernului.

Această abordare a făcut ca parchetul să enumere mai multe fapte despre care se pretindea că au fost comise de aceste „structuri *sui generis*” și să le impute un scop criminal, într-un mod greu de verificat. Procedând astfel, procuratura a pierdut din vedere faptul că unul din elementele constitutive ale infracțiunii imputate era aplicarea „forței” sau a „violenței” cu scopul de a răsturna Guvernul.

Procesul-verbal de audiere al reclamantului de către poliție arată că el nu a fost întrebat doar despre evenimentele de la Gezi (deși nu i s-a pus nicio întrebare cu privire la posibila lui implicare în comiterea acțiunilor de violență care au avut loc în timpul acelor evenimente): i-au fost adresate multe întrebări care vizau un șir de subiecte fără nicio legătură cu suspiciunile împotriva lui.

În fine, se pare că faptele imputate reclamantului erau fie activități permise de lege, fie acțiuni izolate care, la prima vedere, nu aveau nicio legătură între ele, sau acțiuni care aveau, în mod clar, legătură cu exercitarea drepturilor garantate de articolele 10 și 11 din Convenție (de exemplu, relații cu unele ONG-uri permise de lege care își exercitau activitatea în mod liber). În orice caz, acțiunile erau, în mod clar, acțiuni non-violente.

De vreme ce Guvernul nu a înlăturat deficiențele hotărârilor judecătorești sau ale rechizitoriului pentru a explica în ce mod elemente de mai sus, care nu aveau vreo legătură, directă sau indirectă cu evenimentele de la Gezi, puteau fi relevante la aprecierea caracterului rezonabil al suspiciunilor împotriva reclamantului, Curtea a conchis că, de vreme ce dosarul a rămas în vigoare, reclamantul nu putea fi suspectat în mod rezonabil de comiterea unei tentative de deturnare a Guvernului (în special „prin forță sau violență”) sau de organizarea și de finanțarea unei insurecții.

iii. *Tentativă de lovitură de stat (articolul 309 din Codul penal)* – O bănuială privind „tentativă de răsturnare a ordinii constituționale prin forță și violență” trebuia justificată și prin fapte sau prin probe clare și verificabile care au legătură cu infracțiunea în discuție. Totuși, nici hotărârea cu privire la detenție, nici rechizitoriul nu includea o asemenea informație.

Faptul că reclamantul ar fi avut legături cu o persoană suspectă sau cu alte persoane străine nu era, în sine, suficient pentru a convinge un observator obiectiv că acesta putea fi implicat în comiterea unei tentative de răsturnare a ordinii constituționale. Mai mult, probele strânse nu susțineau argumentul că reclamantul și persoana în discuție aveau „legături puternice”.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 5 § 4: În hotărârile și deciziile sale anterioare în același context (vezi, de exemplu, *Akgün v. Turcia (dec.)*, [19699/18](#), 2 aprilie 2019), Curtea a tolerat perioade care erau deja foarte lungi – de peste un an, chiar și de un an și patru luni –, deoarece aceste cauze erau primele dintr-un șir de cauze care ridicau probleme noi și complicate în contextul stării de urgență, o situație excepțională care a lărgit în mod considerabil agenda Curții Constituționale.

Totuși, supraîncărcarea Curții Constituționale nu putea echivala cu o *carte blanche* și nu putea justifica asemenea perioade îndelungate *ad infinitum*. Deși problemele ridicate în această cauză erau, de asemenea, complexe, mai mulți factori justificau o analiză mai puțin indulgentă:

– durata procedurii în discuție (un an și aproape șase luni) o depășea pe cea constatată anterior;

– Curtea Constituțională a rămas inactivă timp de aproximativ zece luni de la data depunerii cererii individuale, înainte de a-i cere Guvernului să-și depună observațiile, în ciuda cererii reclamantului de examinare prioritară a cauzei sale (mai mult, nimic nu sugera că reclamantul sau apărătorul lui a contribuit această amânare).

Totuși, mai mulți factori, neglijăți în mod greșit, făceau cu atât mai importantă înlăturarea rapidă a oricărui dubii privind necesitatea plasării reclamantului în detenție sau prelungirea acestei măsuri:

– în primul rând, perioada lungă de timp în care reclamantul nu a fost adus în fața unui judecător (mai mult de un an și șapte luni); caracterul tipizat al motivelor pentru justificarea detenției, reproduse în mod repetat în hotărâri succesive; limitarea accesului la materialele anchetei, dispusă pe 20 octombrie 2012 de tribunalul care a impus detenția și valabilă până la adoptarea rechizitoriului sau timp de șaisprezece luni;

– în al doilea rând, efectul de inhibare asupra ONG-urilor ale căror activități erau legate de chestiuni de interes public.

Impactul derogării (articolul 15) – Durata contestată a procedurii putea fi cu greu justificată de circumstanțele speciale ale stării de urgență: de la ridicarea stării de urgență trecuseră deja mai mult de șase luni fără se adopta vreun act de procedură, iar după acesta dată, au trecut mai mult de 11 luni înainte ca Curtea Constituțională să-și pronunțe hotărârea.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 18 în coroborare cu articolul 5 § 1: Acest capăt de cerere constituia un aspect fundamental al cauzei și, prin urmare, justifica o examinare separată. La baza acestui capăt de cerere stătea ideea că, în afară de reclamant sau de alte persoane, pretinsa persecuție era destinată să reducă la tăcere apărătorii drepturilor omului și ONG-urile și, prin urmare, afecta însăși esența democrației. Curtea a considerat că scopul ascuns astfel definit ar dobândi o gravitate semnificativă, în lumina rolului special al apărătorilor drepturilor omului și al ONG-urilor într-o societate pluralistă.

Scopul proclamat al măsurilor impuse împotriva reclamantului era efectuarea de investigații privind evenimentele de la Gezi și tentativa de lovitură de stat, și stabilirea comiterii de către reclamant, în realitate, a infracțiunilor de care era acuzat. Curtea a constatat deja că aceste motive nu erau suficiente pentru cauza în

lipsă unor probe concrete apte să ofere o justificare obiectivă a suspiciunilor împotriva reclamantului. Deși această concluzie înlătura necesitatea oricărei discuții cu privire la multitudinea de scopuri, eșecul de a oferi motive întemeiate pentru detenție nu implica, în sine, existența unei încălcări a articolului 18.

Totuși, unele din circumstanțele avute în vedere în contextul articolului 5 § 1 erau, de asemenea, relevante aici și au condus Curtea să constate, dincolo de orice bănuială rezonabilă, că măsurile reclamate în această cauză urmăreau un scop ascuns, cel al reducerii reclamantului la tăcere; în plus, aceste măsuri puteau avea un efect inhibitor privind activitatea apărătorilor drepturilor omului în general.

Aspectele cronologice (la nivel procedural și politic) – Au trecut câțiva ani dintre evenimentele care au stat la baza detenției reclamantului și a hotărârilor judecătorești prin care s-a dispus plasarea lui în detenție preventivă, deși majoritatea probelor pe care s-au bazat pentru a susține cererea procurorului fuseseră colectate cu mult înainte de pronunțarea acelor hotărâri.

Nici perioada care a trecut ulterior, nici perioada dinainte ca reclamantul să fie acuzat oficial (și acestea doar în legătură cu evenimentele de la Gezi) nu a fost explicată prin pași de anchetă semnificativi. Între timp, singura probă suplimentară adăugată la dosar era o declarație a martorilor care nu conținea vreo faptă concretă sau materiale incriminatoare și un raport al Comitetului de investigare a crimelor financiare (MASAK), care enumera operațiunile bancare efectuate în vederea acordării de suport financiar anumitor ONG-uri legale; legalitatea acestor operațiuni nu a fost contestată.

Totuși, Curtea a notat o legătură între, pe de o parte, acuzațiile înaintate în mod deschis împotriva reclamantului de către Președintele Republicii în două discursuri publice spre sfârșitul anului 2018 și, pe de altă parte, formularea acuzațiilor în rechizitoriu, prezentat la aproximativ trei luni de la acele discursuri.

De asemenea, Curtea era conștientă de preocupările exprimate de Comisarul pentru Drepturile Omului și de terții intervenienți, care considerau că detenția reclamantului făcea parte dintr-o campanie mai largă de represiune împotriva apărătorilor drepturilor omului din Turcia. Aceste argumente păreau să fie coroborate cu aspectele substanțiale stabilite mai jos.

Aspectele substanțiale (conținutul dosarului de învinuire) – În pofida volumului său (mai mult de 600 de pagini), rechizitoriul nu conținea un rezumat al faptelor și nici nu preciza faptele penale pe care s-a bazat pretinsa răspundere penală a reclamantului pentru evenimentele de la Gezi: în esență, acesta consta dintr-o compilație de probe – transcrieri ale unui șir de conversații telefonice, informații despre contactele reclamantului, liste de acțiuni non-violente – unele care aveau o influență limitată cu privire la infracțiunea în discuție.

În special, Curtea a considerat semnificativ că documentele acuzații făceau trimitere la acte multiple și complet legale, care aveau legătură cu exercitarea unui drept din Convenție sau care au fost îndeplinite în cooperare cu organele Consiliului Europei sau cu instituțiile internaționale (schimbul de mesaje cu organele Consiliului Europei, implicarea în organizarea unui vizite de către o organizație internațională); de asemenea, acestea făceau trimitere la activitățile obișnuite și legitime pentru un apărător al drepturilor omului și pentru liderul unui ONG, cum ar fi desfășurarea unei campanii de interdicere a vânzării de gaze lacrimogene în Turcia sau susținerea cererilor individuale.

Concluzie: încălcare (șase voturi la unul).

Articolul 46: Având în vedere circumstanțele specifice ale cauzei și motivele pe care Curtea și-a bazat constatările privind existența unei încălcări, continuarea detenției preventive a reclamantului ar conduce la prelungirea încălcării articolului 5 § 1 și a articolului 18 în coroborare cu acest articol.

Prin urmare, Curtea a considerat că statul reclamat avea obligația de a întreprinde toate măsurile pentru a pune capăt detenției reclamantului și pentru a-i asigura eliberarea imediată.

Articolul 41: niciun capăt de cerere formulat în privința prejudiciului material suportat.

(Vezi, de asemenea, Ghidurile cu privire la [articolul 5](#), la [articolul 15](#) și la [articolul 18](#))

*Reclamantul a formulat în legătură cu circumstanțele cazului un capăt de cerere bazat pe articolul 5 § 3, cu privire la care Curtea nu a considerat necesar să-l examineze în mod separat, date fiind concluziile la care a ajuns deja.